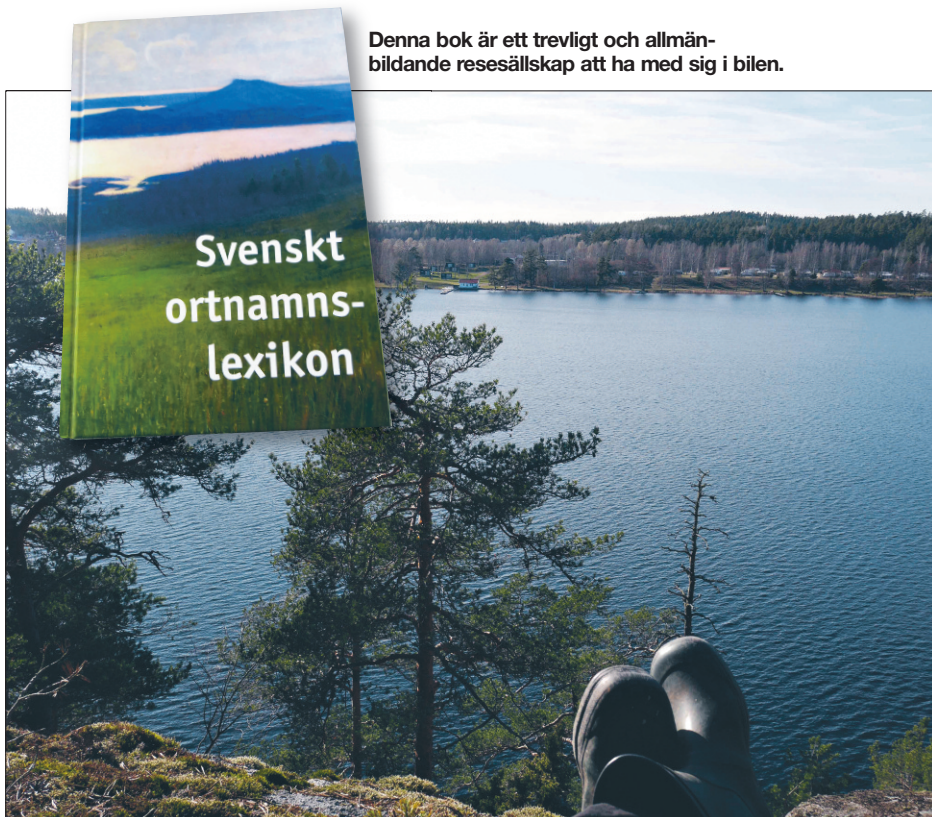

Denna bok är ett trevligt och allmänbildande resesällskap att ha med sig i bilen.

Utsikt över sjön Sommen, och på andra sidan ligger samhället som fått namn efter sjön. Namnet Sommen är säkerligen ett namn som har hängt med i många hundratals år.

De böljande, vackra Åsabackarna är belägna helt nära Rinna kyrka. Åsabackarna kan ha gett Rinna dess namn. Ett gammalt ord, rind eller rinde betyder jordrygg eller hög bank.

Ett foto på torpet Dalen strax innan det revs. Framför stugan har den blivande gatan Orrvägen stakats ut. Förr kallades Dalen för Pickedal, och förleden picke betydde inhägnad. Bild: FÖRENINGEN KRAFTTAGET

Det händer

Evenemangstips
i Boxholms kommun

Tänk på att många evenemang kan kräva föransökan eller förköp och ha begränsat antal platser, kolla alltid innan vad som gäller för det du tänkt gå på.

Bio

A Man Called Otto

Tid: 13/1, kl 19 och 15/1, kl 16.

Megan

Tid: 20 och 21/1, kl 19.

Knorr

Tid: 27/1, kl 19 och 28/1, kl 18.

The Son

Tid: 21 och 22/1, kl 15.

Mumier på äventyr

Tid: 28 och 29/1, kl 15.

Plats: Boxholms Folkets hus.

Opera: Fedora

Live på bio.

Tid: 14/1, kl 19.

Plats: Boxholms Folkets hus.

Mässa

Ekeby kyrka

Kyrkkaffe.

Tid: 15/1, kl 11-12.

Timmerö

Enkel frukost

Tid: 18/1, kl 09-10.

Söndagsturer

Lyssna på en berättelse vid en eld i skogen. Medtag gärna matsäck. Kanske kaffe eller korv att grilla. Ingen avgift.

Baktankar i Boxholm

Berättare: Gen Larsson och Brittis Johansson. Gen har skrivit om 50 Boxholmsprofiler, deras liv samt ett bakverk som är förknippat med personen. Brittis står för fotot i boken. Vi får möta några av profilerna i dagens kåseri. Vi får också lite historik om platsen. Tid: 29/1, kl 10. Plats: Bodens hembygdsgränd.

Språk, dialekter och lokala uttryck

Berättare: Ann-Sofie Johansson. Ann-Sofie tar oss med i språkets och dialekternas värld och ger oss svar på tal. Varför talar vi som vi gör? Det finns många idiomatiska uttryck. "När det kommer till kritan", "Vad är på tapeten", eller "Röka som en borstbindare". Uttrycken är många gånger väldigt gamla och det finns förklaringar till uttrycken som Ann-Sofie förklarar. Tid: 12/2, kl 10. Plats: Brännvinsla.

Aktivitetsskafferiet

Här kan barn och unga låna fritidsutrustning, hjälmar, fotbollsskor, klubbor, skidor, frisbee, bollar m m. Vi tar även emot fritidsutrustning - passa på att rensa förrådet och samtidigt ge till en god sak. Tid: Mån - tor kl 10-15. Plats: Storgatan 23 A, Boxholm.

Varför heter Sommen Sommen?

En historisk titt på natur- och ägonamnen

BOXHOLM (LT)

När undertecknad med fru Ann-Sofie är ute och reser i landet så har vi boken Svenskt Ortnamnslexikon ligande i bilen. Det händer ofta att vi stöter på något ortnamn som gör oss nyfikna och då tar vi reda på namnets bakgrund med hjälp av boken. Namnet Vättern till exempel kommer från ett sedan länge försvunnit ord, fornsvenskans Vätur som betyder vatten, sjö. Vättern var sjön framför andra sjöar.

Fjättmunna, Malexander, Gökshult, Timmerö, Sommen, Flemminge... Det räcker ju egentligen att ta en titt på namn i vår kommun för att förundras över hur mycket märkliga namn det finns, men i det dagliga livet tänker vi inte mycket på att gårdar, byar och sjöar heter som de gör.

Att namnet Boxholm kommer från Boxholms säteri är säkert välbekant hos de flesta. Arvid Gustafsson Stenbock namngav säteriet efter sig själv och med modeordet 'holm'.

Där säteriet uppfördes fanns tidigare fyra hemman med namnet Flemminge. Namn med ändelsen 'inge' hör till de allra äldsta svenska bebyggelsenamnstyperna. Man kan säga att inge-namn syftar på en boplat. Ingenamnen anses ha tillkommit precis efter Kristi födelse, det vill säga från år 0 till 500.

I Boxholms kommun hittar vi flera inge-namn längs med

Svartån. Det är ju inte så konstigt, för det var ju utefter vattenvägarna som de första "boxholmarna" bosatte sig. Namnens förled är desto svårare att förstå. Vi hittar namnen Flemminge, Stertinge, Öringe och Bötinge.

Kanske kommer 'Flemm' från ett gammalt personnamn, eller också är betydelsen densamma som för Fleninge socken i Skåne. Flen syftar på en skoglös och sent uppodlad mark nedanför en ås och ordet betyder bar, naken.

Intill Svartån ligger ju också Fjättmunna. Lillån kallades förr för Fjaeta, vilket betyder ån som rinner genom låga vidsträckt strandängar och mader. Där Fjaeta "mundar" till Svartån ligger Fjättmunna.

Vi har ju fyra kyrkbyar i kommunen och dessa namn är alla förklarade i Svenskt Ortnamnslexikon.

Ekeby kommer givetvis av trädbeteckningen ek och ändelsen by kan från början ha handlat om ett område där man röjt, odlat och byggt hus.

Vid Åsbo kyrka och prästgård finns en markerad höjd som man tror är orsaken till namnet Åsbo. När järnvägen var klar och en station uppfördes vid Åsbo så fick den namnet Strålsnäs. Åsbo ansågs nämligen kunna förväxlas med Åsbro i södra Närke.

På näset mellan Svartån och Lillåns utlopp i Svartån ligger gården Strålsnäs, den fick ge namn åt stationen. Gården hette till en början Näs men namnändrades till Strålsnäs då adelssläkten Stråle ägde säteriet mellan åren 1636 och 1726.

Gården Blåvik gav namn till den socken som formellt var bildad år 1880. Namnet kommer givetvis av en mörk och skuggig vik av sjön Sommen.

Malexander är ju egentligen en språklig förändring av det ursprungliga namnet som ungefär lyder Malghasanda. Så skrevs i alla fall namnet år 1345. Sjönamnet Malgen betyder 'den steniga', sjön med småsten och grus. Efterleden syftar på den sandiga mark som finns i området vid kyrkan.

Johan Birath har gjort en avskrift av Ridderstads östgötaskildring 1917, och där framgår att socknens namn har skrivits på många olika sätt genom åren: 1391, 1401 och 1461 Malghasanda, 1363 Maligxsanda, 1405 Malcasanda, 1502 och 1643 Malingsanda, 1531 Malingzsanda, 1539 Maliasander, 1551 Malixånder och Malgasånda, 1613 Malasanda, 1565, 1597 och 1760 Malexander...

Namnet Rinna känns som ett av de mer märkliga namnen i kommunen. Det beskrivs så här i Svenskt Ortnamnslexikon: "Namnet innehåller möjligen en motsvarighet till norska dialekters rind(e) jordrygg, hög bank' eller ett gammalt namn, som sammanhänger med verbet rinna, på den intilliggande Rinnasjön." De böljande Åsabackarna ligger ju helt nära och de kan alltså vara en orsak till namnet Rinna.

Inte långt från Rinna ligger ju Ryckelsby. För tio år sedan förklarade Jan Strid bakgrunden till namnet Ryckelsby i Radio Östergötland. Den

starkaste teorin ansågs då vara att namnet 'Ryckel' kommer från en höjd där byn uppstod från början.

Efterleden i många ägonamn ger ofta en ledtråd till namnets betydelse. Efterleden 'liden' till exempel betyder backe. Långliden betyder alltså den långa backen.

'Bjur' är ju ett gammalt namn på djuret bäver så man kan anta att det förr fanns bäver nära platsen där torpet Bjursdalen en gång låg. Det var säkerligen också ett ganska vattensjukt område förr i tiden då vattennivån i Svartån var betydligt högre.

I Österskogen norr om Boxholm hittar vi Björnåmossen. Visst kan det ha funnits björn i mossen, för namnet är gammalt! Det finns med på en karta från 1684 men kan förstås vara betydligt äldre än så.

Väster om Sjögarpesjön hittar vi Pukaberg och Pukagölen och utanför Malexander finns Pukehåls naturreservat. 'Puke' är ett dialektord för djävul, övernaturligt väsen. Ofta fick svårtillgängliga platser namn på 'puke'.

Längs vägen mot Ulrika finns gården Pikedal. Och torpet Dalen som givet namn till ett helt kvarter i Boxholm hette förr i tiden Pickedal. Förleden 'picke' betyder inhägnad. Alltså den inhägnade dalen.

Boken Svenskt Ortnamnslexikon menar att namnet på tätorten Kisa sannolikt kommer från en motsvarighet till det norska dialektordet kis(e) 'bula, buckla' med syftning på det markerade Borgarberget vid Kisa kyrka. Förkla-

ringen stämmer även bra på en gård som hette Kishult. Den låg ungefär 1,5 kilometer nordväst om Boxholms säteri. Där finns det två mycket markanta berg, och det ena berget kan dessutom ha varit en fornborg tidigare.

Efterleden 'hult' är vanlig i södra och mellersta Sverige. Enligt ortnamnslexikonet så betyder 'hult' sannolikt helt enkelt 'skog'.

Även sjönamn finns med i boken, och de namnen är många gånger rejält gamla. Namnen används av generation efter generation av människor i bygden, och de är inget man ändrar på.

Men en gång i tiden måste ju till exempel sjön Sommen ha fått sitt namn. Kanske var det de allra första människorna i bygden som började kalla sjön för Sommen.

Idén till namnet fick de antagligen av sjöns utseende. Det lär vara bildat till ett i bygden brukat ord, somme. Namnet avsåg ett kärl som är för stort för sitt ändamål. Användningen av dialektordet kan åsyfta sjöns storlek men också dess höga och branta stränder.

Visst är gamla ägonamn historia ett spännande ämne, och man vill ju hela tiden veta mer. Det finns dessutom flera namn i Boxholms kommun där det saknas förklaring till namnens bakgrund. Lagnebrunna är ett sådant namn, men det kanske finns någon läsare som kan bringa klarhet i namnet Lagnebrunnas bakgrund...?

Text och bild:
KLAS JOHANSSON